

NO. 1

DE NEDERLANDSE ECONOMIE OP LANGERE TERMIJN.

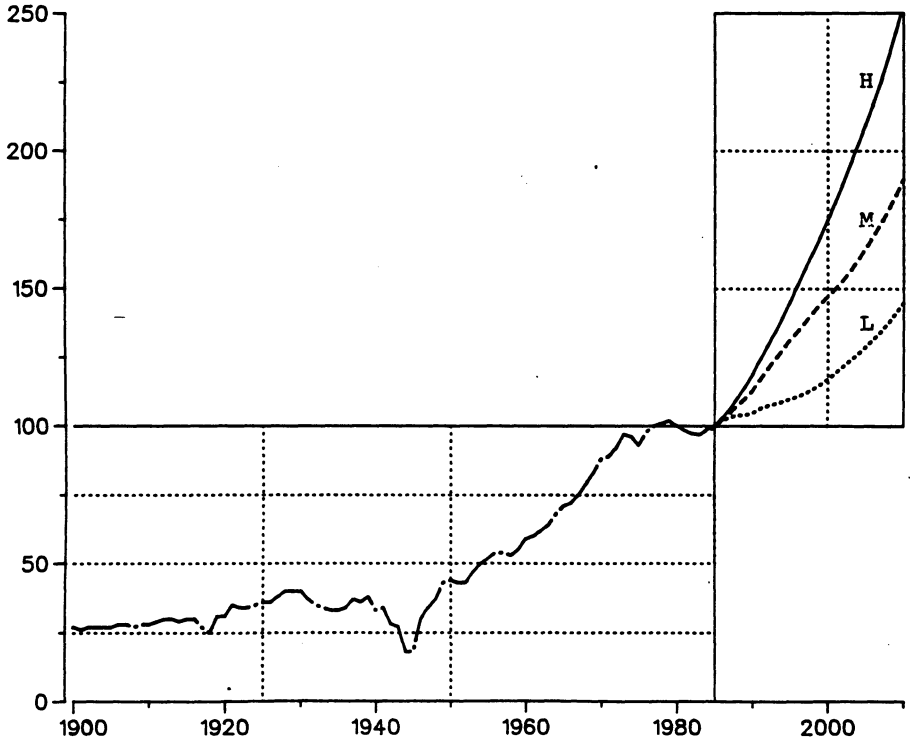
Drie scenario's voor de periode 1985-2010

DE NEDERLANDSE ECONOMIE OP LANGERE TERMIJN

Drie scenario's voor de periode 1985-2010

Reëel nationaal inkomen per hoofd van de bevolking
1900-2010 (1985 = 100)

Ten geleide

Dertig jaar geleden verkende het Centraal Planbureau voor de eerste maal uitvoerig de economische toekomstmogelijkheden van Nederland op lange termijn. Afgezien van meer incidentele en summiere bijdragen op dit terrein sindsdien, is deze studie de tweede waarin meer uitvoerig op de lange termijn ontwikkeling van de Nederlandse economie wordt ingegaan.

De behoefte aan oriëntering op de lange termijn is vandaag de dag niet minder dan dertig jaar geleden. Opvallend is evenwel het verschil in motivering van die behoefte toen en nu. Toen werd geconstateerd dat de economische ontwikkeling sinds de Tweede Wereldoorlog meer aan geleidelijkheid had gewonnen en dat vormde aanleiding de ontwikkelingsmogelijkheden vanuit dat perspectief te peilen. De probleemstelling van de eerste lange termijn studie was dan ook: hoe in een concrete situatie de instrumenten van economische politiek te hanteren, gegeven de nevendoelestellingen van evenwicht op zowel de arbeidsmarkt als de betalingsbalans en gegeven ook andere randvoorwaarden, zodat op den duur een maximaal reëel inkomen per hoofd resulteert. De verkenning van de lange termijn had toen dus sterk het karakter van een optimaliseringsvraagstuk.

De invalshoek van de nu voorliggende studie is een totaal andere. Thans kan worden geconstateerd dat de uitgangssituatie door grote onevenwichtigheden wordt gekenmerkt, zowel nationaal als ook internationaal. De vraag rijst of en zo ja, hoe deze onevenwichtigheden op langere termijn kunnen worden overwonnen en ook, hoe zij de ontwikkeling op lange termijn beïnvloeden. Een direct gevolg daarvan is dat in de nu gevolgde benadering de onzekerheid ten aanzien van de buitenlandse ontwikkeling tot uitdrukking wordt gebracht in drie wereldscenario's, die beduidend van elkaar verschillen.

Het is dus thans deze invalshoek die zijn stempel drukt op de uitwerking van de lange termijnbeelden, want het zijn juist de gevolgen voor de Nederlandse economie van de onevenwichtigheden en sterk uiteenlopende buitenlandse ontwikkelingen die in beeld zijn gebracht. En niet de gevolgen van meer of minder ingrijpende beleidswijzigingen, institutionele

hervormingen en veranderingen in gedragspatronen. Aan deze laatste aspecten wordt in een vervolgstudie aandacht geschonken, die binnen afzienbare tijd naar buiten wordt gebracht. Op korte termijn zal evenwel al wel verslag worden gedaan van de consequenties van meer arbeidsduurverkorting dan nu in de lange termijn scenario's ligt besloten.

Aan de totstandkoming van deze studie is door velen op het Centraal Planbureau bijgedragen. De betekenis van de bijdragen van anderen niet te na gesproken, worden hier vooral die van J. Kok, G. Gelauff, A. de Jong, H. Mannaerts, I. Siccama, C. Terwindt, A. Wennekers en A. van Westreenen genoemd. Voor de sectorale en regionale aspecten van de scenario's is gesteund op de bijdragen van C. Burk, A. Kwaak, H. Roodenburg en M. Stoffers. Het typewerk is verricht door mevr. V. Hut. Overigens berust de verantwoording voor deze studie bij het Centraal Planbureau.

De directeur,

P.B. de Ridder

Startjaar van de scenario-berekeningen is 1986; tot en met 1985 zijn de endogene grootheden overschreven met (voorlopige) realisaties volgens de Nationale Rekeningen 1983 en CPB-prognoses, zoals die in januari 1985 beschikbaar waren.

Bij afronding kan het voorkomen dat het totaal in een tabel of grafiek afwijkt van de som der opgetelde getallen.

INHOUD

blz.

1. Inleiding	2
2. Uitgangspunten voor de Nederlandse economie	5
2.1 Uitgangssituatie	5
2.2 Externe uitgangspunten	7
2.3 Drie buitenlandscenario's: een illustratie	17
2.4 Intern-Nederlandse uitgangspunten	21
3. Drie scenario's in vogelvlucht	25
4. De scenario's nader bezien	36
4.1 Afzet, invoer en produktie	36
4.2 Produktiviteitsontwikkeling	44
4.3 Collectieve sector	47
4.4 Pensioenfondsen en levensverzekerings- maatschappijen	55
5. Sectorale en regionale aspecten van de scenario's	59
5.1 Produktiestructuur	59
5.2 Energieverbruik	69
5.3 Regionale aspecten	72
6. Samenvatting en nabeschuwing	76

1. INLEIDING

Voorspellingen worden onzekerder naarmate de periode waarop zij betrekking hebben in lengte toeneemt. Bij de door het CPB in het algemeen gehanteerde prognosetechniek, waarbij voorspellingen worden gegenereerd door een met exogene data gevoed econometrisch model, vormt deze met de tijdshorizon samenhangende onzekerheid een afgeleide van een tweetal typen onzekerheden. Enerzijds is er de onzekerheid omtrent het toekomstig verloop van de exogene data voor zowel het buitenland als voor het binnenland, anderzijds bestaat onzekerheid omtrent de blijvende geldigheid van gedragshypothesen en ook institutionele samenhangen welke tot uitdrukking komen in de modelparameters.

Een meest waarschijnlijke voorspelling voor de in deze studie beschouwde periode van 25 jaar is daarom niet mogelijk, want zij reikt verder dan de polsstok van economisch toekomstonderzoek lang is. Om die reden en om de onzekerheid omtrent de toekomstige economische ontwikkeling te benadrukken is gekozen voor een scenario-analyse met behulp waarvan in zichzelf consistente alternatieve toekomstbeelden worden geschetst.

Doel van deze scenario-analyse is om, uitgaande van de huidige sterk onevenwichtige situatie, te onderzoeken welke mogelijkheden er op langere termijn zijn weggelegd voor de Nederlandse economie en daarbij toekomstige knelpunten in de economische ontwikkeling op te sporen, zodat daar tijdig op geanticipeerd kan worden. Meer specifiek zijn de scenario's van belang voor plannen op infrastructureel gebied waarvan de voorbereiding en uitvoering veel tijd vergen. Hierbij valt te denken aan de energievoorziening, de wegeaanleg en de woningbouw; het geldt ook voor de sociale infrastructuur zoals het onderwijs en de sociale zekerheid.

Deze toekomstbeelden, aan te duiden als HOOG (H), MIDDEN (M) en LAAG (L), onderscheiden zich vooral door verschillen in de

externe omgeving, dat wil zeggen de wereldhandel, invoerprijzen en de internationale rentestand. Deze vinden hun achtergrond in hypothesen, die overigens onderling samenhangen, over de mondiale economische groei, de werking van markten en de mate van protectie. Hypothesen die, gelet op het open karakter van de Nederlandse volkshuishouding eveneens consequenties hebben voor de modellering van de nationaal-economische samenhangen. De nadruk ligt derhalve op de gevolgen voor onze economie en haar functioneren, in reactie op verschillen in de externe omgeving. Dit impliceert tevens dat bij de vaststelling van de binnenlandse uitgangspunten in grote lijnen is uitgegaan van ongewijzigd beleid en onveranderde institutionele kaders. Hiermee kan de doelstelling van deze scenario's - het signaleren van knelpunten - het best tot zijn recht komen.

Geheel volgens Planbureau-traditie zijn deze scenario's gebaseerd op modelexercities. Hiervoor beschikt het CPB tegenwoordig over een macromodel speciaal voor langere termijn vraagstukken dat meer dan FREIA en KOMPAS aandacht besteedt aan structurele aspecten. Dit model dat zoveel mogelijk aansluit bij deze korte- en middellange termijn modellen, wordt gekenmerkt door een andere produktiefunctie en de doorwerking van demografische ontwikkelingen. Bij de capaciteitsontwikkeling wordt een "putty-clay" jaargangenmodel gehanteerd waarbij de technische ontwikkeling ten dele endogeen is en ook energie als produktiefactor is beschouwd. Door rekening te houden met demografische factoren kan een groot aantal (beleids)variabelen, die op middellange termijn veelal exogeen worden gehouden, op endogene wijze worden berekend. Dit geldt onder meer voor het trendmatige arbeidsaanbod, de volume-ontwikkeling van de sociale zekerheid, de woningbouw alsook voor een aantal van bevolkingsontwikkeling afhankelijke overheidsuitgaven. Tenslotte zij vermeld dat de energiesector uitvoeriger is gemodelleerd dan in de andere macromodellen.

De macro-economische scenario's die zijn opgesteld met dit model zijn aangevuld met berekeningen voor de sectorale en

regionale ontwikkeling. De verbijzondering van de macrocijfers naar die van sectoren berust op exercities met het bedrijfstakkenmodel. Daarbij is een verdeelaanpak gevolgd: de ontwikkeling van het bedrijfstakkenpatroon wordt, uitgaande van de historische samenhangen, afgeleid uit het verloop van de macro-economische variabelen. Bovendien is rekening gehouden met, bij bedrijfstakspecialisten van het Centraal Planbureau aanwezige, informatie ten aanzien van specifieke ontwikkelingen in hun bedrijfstak (basischemie, basismetaal, energiesector). In een beperkt aantal gevallen bleek het nodig op basis van deze informatie tot enige bijstelling van het macrobeeld over te gaan. Op het gebied van het energieverbruik is een meer gedetailleerde aanpak gevolgd. Met behulp van het gedesaggregeerde energiemodel CENECA¹ is het finale energieverbruik per aanwendingscategorie berekend. De resultaten hiervan zijn gebruikt om, waar nodig, de uitkomsten van het energieverbruiksblok in het macromodel aan te passen.

De regionale ontwikkeling is vooral toegespitst op de arbeidsmarkt. Daarbij is een model toegepast, dat de relevante grootheden op nationaal niveau differentieert naar de verschillende regio's.

---

¹CPB model voor het energieverbruik in samenhang met economische activiteiten (CPB monografie nr. 27).